

Gayatri Chakravorty Spivak

MADUN KONUŞABİLİR Mİ?

Metnin özgün adı:

Can the Subaltern Speak?

© Gayatri Chakravorty Spivak, 1999

© Dipnot Yayınları, 2016

ISBN: 978-605-2318-58-4

Dipnot Yayınları: 233

Sertifika No: 14999

1. Baskı, 2020/Ankara

Editör: Arif Geniş

Çeviri: Emre Koyuncu

Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Şti.

Baskı: Sözkesen Matbaacılık (Sertifika No: 46586)

İvedik O.S.B. 1518. Sok. Mat-Sit İş Merkezi No:2/40

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 395 21 10

Dipnot Yayınları

Selânik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32

e-posta: dipnotkitavebi@yahoo.com

www.dipnotkitap.com

Gayatri Chakravorty Spivak

Madun Konuşabilir mi?

İngilizceden çeviren

Emre Koyuncu

Gayatri Chakravorty Spivak: 1942 yılında Hindistan'ın Kalküta şehrinde doğan Gayatri Chakravorty Spivak, 1959 yılında Kalküta Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını Cornell Üniversitesi'nde "masumluğun temsili" üzerine yazdığı tezle tamamladı (1962). Aynı üniversitede Karşılaştırmalı Edebiyat alanında Paul de Man danışmanlığında tamamlayacağı (1967) doktorasına devam ederken 1965 yılında Iowa Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. 1975'te aynı üniversitenin Karşılaştırmalı Edebiyat Kürsüsü'nün direktörlüğünü üstlendi. 1978'den itibaren ABD'deki çeşitli üniversitelerde hocalık yaptıktan sonra 1991'den bu yana Columbia Üniversitesi'nde çalışmaktadır.

Doktora tezinden hareketle yazdığı ilk kitabını *Myself I Must Remake: The Life and Poetry of W.B. Yeats* adıyla 1974'te yayımladı. Jacques Derrida'nın *De la grammatologie* başlıklı kitabını İngilizceye çevirdi. 1976'da basılan bu çeviri ödül alırken Spivak'ın yazdığı uzun önsöz yapısöküm felsefesine ilişkin olarak dünya çapında sıklıkla başvurulan, çeviriye ve önsöz yazımına yeni standartlar getiren bir metin olarak ünlendi.

1980'li yıllarda, Ranajit Guha öncülüğünde başlayan ve sömürgeci bilgi üretme tekniklerini eleştirerek, tarih içinde sessizleştirilmiş madunların sesine görünür-lük kazandırmaya çalışan *Madun Çalışmaları* grubu içinde yer alan Spivak, yapısökümcü metin okuma tekniğini tarihsel ve sosyolojik metinlere uygulamak konusunda duayen olan teorisyenlerdendir. Postkolonyal teori olarak bilinen eleştirel ekolü de derinden etkileyen Spivak, Edward Said, Jacques Derrida, Kant ve Hegel gibi düşünürler üzerine yaratıcı eleştirel tartışmalar açmıştır.

Spivak üniversitedeki öğretim ve yayın işlerinin yanısıra, 1980'lerin ikinci yarısından bu yana başta Batı Bengal olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerindeki okuma-yazma bilmeyen topraksız ve yoksul köylülere yönelik çocuk ve yetişkin eğitimi çalışmaları örgütlemekte ve ayrıca feminist ve ekolojist çalışmaların içinde yer almaktadır.

Yayımlanmış başlıca kitapları: *In Other Worlds* (1987), *The Post-Colonial Critic* (1990), *Outside in the Teaching Machine* (1993), *A Critique of Postcolonial Reason* (1999), *Death of a Discipline* (2003), *Other Asias* (2005), *An Aesthetic Education in the Era of Globalization* (2012).

Türkçede yayımlanmış kitapları: *Ulus-Devlet Marşını Kim(ler) Söyler?* (Judith Butler ile birlikte, Agora Kitaplığı, 2010), *Gramatoloji'ye Önsöz* (BilgeSu Yayıncılık, 2014), *Yapısöküm, Postkolonyalizm, Madunluk*, Zoom Kitap, 2017).

İÇİNDEKİLER

Türkçe Baskıya Önsöz: Yeni Okuyuculara Hoş Geldiniz Derken.....	7
Madun Konuşabilir mi?.....	15
Yanıt Olarak: Geriye Bakmak, İleri Bakmak.....	115

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ: YENİ OKUYUCULARA HOŞ GELDİNİZ DERKEN

(2016)

“Madun Konuşabilir mi?”yi okuduğunuz için teşekkür ederim. Bu makale hâlâ fazlasıyla hayatımda. Kanıt olarak, bu makale üzerine yaptığım, ilki Paris’te, ikincisi de Güney Afrika’da gerçekleşen iki konuşmadan alıntılar aktarmak istiyorum.

*Etik*¹

Anneannem Raseswari Debî’nin Saileswari ve Bhubaneswari

---

¹ Paris Vincennes-Saint Denis Üniversitesi’nin verdiği fahri doktora unvanını alırken yaptığım henüz yayımlanmamış konuşmadan (İzleyen pasajların içeriğini büyük ölçüde kapsayan bir metin şu kaynakta yayımlanmıştır: Gayatri Chakravorty Spivak, “Foremothers,” Susan Gubar, der., *True Confessions: Feminist Professors Tell Stories Out of School* içinde (Londra & New York: W. W. Norton & Company, 2011)).

* Metin içindeki ve dipnotlardaki çengelli ayraçlar { } Türkçeleştirilmiş terimlerin metindeki özgün karşılıklarını, veya tersine, İngilizce ya da diğer yabancı dillere ait sözlerin Türkçe karşılıklarını belirtmek, ek bilgi sunmak ve yer yer de metindeki ifadeyi daha anlaşılır kılmak amacıyla yapılan eklemeler için çevirmen tarafından konulmuştur. Metin

adlarında iki kız kardeşi vardı. En küçükleri olan Bhubaneswari on yedi yaşında kendini öldürdü. “Madun Konuşabilir mi?”de, Britanyalıların Hindistan’daki sati reformunun çok ün salmış olmasına karşın, genç ve bekâr bir kız direnişi tam da bedenine yazmak istediğinde anlaşılamadığını göstermek için anlattığım hikâyeye, onun hikâyesidir. Keşke o tekil yazılmış bedeni arzuya işgal edebilseydim! Asılmış bedeninden çıkarılacağını bildiği sonucu, yani gayrimeşru hamilelik şüphesini çürütebilmek için âdet kanamalarının başlamasını beklerken ne hissettiğini anlamaya çalıştım.

Benim mütevazı şöhretim iki şeye dayanıyor: Derrida’nın *Gramatoloji*’sine yazdığım önsöz ve Bhubaneswari Bhaduri’nin intiharı hakkında yaptığım yorum. Hâlâ bu hattı takip ediyorum. Onun hakkında yazarken onunla olan akrabalık bağından neden bahsetmedim? Bhubaneswari okurların ondan ziyade beni onaylamasına yarayacak o gerçeklik sertifikasından yoksun olduğunda ne olacağını görmek istedim. Abena Busia hariç, insanların ona hiç aldırış etmemesinden bir ders çıkardım. Çoğu insan benim onun adına konuştuğumu anlamadı. Uç bir tepki, sevgili arkadaşım Raji’nin, sonradan “Madun Konuşabilir mi?” hâlini alan konuşmamı yirminci yılında kibarca anarken söyledikleriydi. Raji, kamuya açık bir yerde “Bhubaneswari eğer yaşamış olsaydı, bir Amittav Ghosh romanı karakteri gibi faşist, milliyetçi bir büyükanne olurdu” dedi. Raji aile bağlantımı biliyor olsaydı asla kendini böyle ifade etmezdi. Elbette derinden incindim. Ancak yaptığım savunma akla yatkındı. Ghosh’un romanında

---

İNDE ve dipnotlarda kullanılan tüm ayrıçlar ( ) ve köşeli ayrıçlar [ ] İngilizce özgün metinlere aittir (ç.n.).

“kendine terörist özgürlük savaşçıları payesi veren bir gruba” destek olmak isteyen bir kadın temsil ediliyordu. Bhubaneswari de böyle bir gruba katılmıştı. Silahlı mücadeleyi destekliyordu. Ben yine de, benim pasifizmim ile onun öldürme emrini yerine getiremeyişi arasında bir rezonans oluştuğunu düşünmek istiyorum. Kısa bir süre önce Judith Butler ile birlikte halka açık bir söyleşi yaparken dinleyicilerden gelen, benim Filistin sorunu karşısında nasıl bir pasifist olabildiğime ilişkin soruya cevaben, Filistin’deki durumla ilgili sorunun, politikanın benim etik olmama izin vermemesi olduğunu söylediğim zaman, dinleyicilerden hiçbiri, bunun öldüğünde henüz on yedi yaşında olan Bhubaneswari’den öğrendiğim bir ders olduğunu içimden geçirdiğimi bilmiyordu. Bhubaneswari annemden dört yaş büyüktü. Bana bu hikâyeyi anlatan da annemdi. Bir annenin tanıklığı doğruluk açısından ne derece dikkate alınır? Bilinmez.

Mahabharata’da Kraliçe Draupadi’nin üstünde âdet kanı olan tek parça bir elbiseyle kraliyet avlusuna sürüklenişini tasvir eden o satırı bana açan kişinin Bhubaneswari olduğunu bu yazıda anlatamam. Ancak tekillik anlayışımı, entelektüel güzergâhımı çizen on yedi yaşındaki bu bekâr kadından aldığımı söyleyebilirim. Çok farklı şekillerde birer anne olan ve bana, cinsellik olarak anlaşılabilir üreme bazlı heteronormatifliğin pek çok olası durum içinde belli bir durumdan ibaret olduğunu, tersine çevirerek bile olsa devamlı meşrulaştırdığımız bir norm olmaktan ziyade, günde iki defa doğru vakti gösteren durmuş bir saate benzediğini öğreten bu tekil kadınları farkla tekrar ediyorum.

Bütün bir *Mahabharata* epiği, beş kocası olan Kraliçe Draupadi’nin maruz kaldığı bu hakaretle ilgilidir. *Mahabharata*

belli bir kalıbı takip eden sözlü bir epiktir ve her ozanın hikâyeyi baştan sona bilmesi gerekir; bu yüzden, en başta bütün hikâye küçük bir erkek çocuğun ağzından kör bir krala anlatılan biçimiyle özetlenir. Ve bu hikâyede, bütün felaketin, bir kadının âdet görmekteyken, kendi dışıl doğasında (*strid-harma'* da) iken halka açık bir yere getirilmesi yüzünden gerçekleştiğini tekrar tekrar duyarız. Draupadi bir kraliçeydi ve kraliçeler âdet gördüklerinde alt kattaki bir odaya alınır, âdet dönemleri bitene dek tek bir parçadan oluşan bir kıyafet giyerlerdi. Daha sonra banyo yaparlardı; kirli oldukları düşünüldüğü için, sanırım bu bir iyileşme banyosuydu.

Bunlar aynı zamanda Bhubaneswari'nin hikâyesinin de parçalarıdır. O da, âdet kanını mesajını yazmak için kullandı ve duyulmadı. Ancak Draupadi'nin hikâyesi devam eder. *Mahabharata'* da beş kocanın en yaşlı olanı büyük avluda zar oynamakta ve durmadan kaybetmektedir; en sonunda da Draupadi üzerine bahse girer. Bahsi kaybeder ve böylece Draupadi o odadan dışarı sürüklenir. Kraliçe geldiğinde üzerinde âdet kanının bulaştığı tek parça beyaz bir elbiseden başka bir şey yoktur. Bu hakaret o büyük kavgaya yol açar.

Bir feministin bunu nasıl okuyacağı bambaşka bir mevzudur. Burada *Mahabharata'*nın feminist bir okumasını yapmıyorum. Ben sadece, büyükannemin kız kardeşi âdet görürken kendini ölümün açık avlusuna sürüklediği için, yazıyı hızlıca okuyup, "Spivak madun direnişine ses vermekten kaçınıyor" diyenlerin aşağılamasına maruz kaldığımı söylüyorum. Her gün "Madun konuşuyor çünkü ben konuşuyorum" diyen kadınlar görüyorum ve ben de kendime "Annem yanılıyordu" diyorum. Annem bana "Bhubaneswari'nin adını kullanıyor

musun?” diye sormuştu. Ben de, “Anne hayır, kimse onunla ilgilenmeyecek” demiştim. Haklıydım.

Kraliçe Draupadi dışarı sürüklenir. Draupadi, avludakiler arasında kendi de bir evlilik hikâyesine sahip olan en yaşlı kişiye sorar, “Ben üzerine bahis oynanabilecek bir mal mıyım?” Avludakilerin en yaşlısı Bhishma ona cevap veremez. Bu, *Mahabharata*’nın pek popüler olmuş bir bölümü değil. Ancak bu epiğin büyük farklılıklar gösteren kadın versiyonları, *StriMahabharata*’lar da vardır. Bunların en bilineninde bütün epik, Kraliçe Draupadi’nin beş kocasının cennete giden tepeye tırmanışlarıyla değil, Draupadi’nin viran olmuş savaş meydanındaki gülüşüyle biter. Draupadi’nin gülüşü kadınların epiğini sonlandırır.

Mahabharata’da hikâyeyi anlatan çocuk Kraliçe Draupadi’yi *nāthavati anāthavat* olarak tanımlar. Bu ifade genellikle “kocaları olan ama yine de kimsesizmiş gibi” şeklinde çevrilmiştir. Ancak “*nātha*” aslında “sahip” {*lord*} demektir, bu yüzden ben ifadeyi farklı çeviriyorum. Beni fazla Avrupalı olma gibi bir kusurla malul gören gelenekçiler, ırkçılar ve aynı zamanda teoriye güvenmiş aktivistler için, ben bir aşağılama nesnesiyim. Sanskritçe disiplindeki insanlar da, bu tür eski metinlere yeni çeviriler önermeye yeltendiğim için beni kusurlu bulurlar. Durum zor, ancak yine de *nāthavati anāthavat*’ı “sahibi olan ama yine de sahibi yokmuş gibi” şeklinde çevirmekte ısrar ediyorum. Benim okumama göre, kadın her âdet gördüğünde, cinsellik olarak anlaşılan üreme bazlı heteronormatifliğin askıya alınmasıyla {onun üzerindeki} sahiplik {iddiası} boşa çıkar. Ve bence, *Mahabharata*’nın bütün hikâyesini özetleyen açılıştaki diyalogda, Kraliçe Draupadi’nin

“kendi dışıl doğasında” (*strīdharmā*’sında), askıya alınmış olduğunun tekrar, tekrar ve tekrar söylenmesinin nedeni de budur.

Bhubaneswari’nin on yedi yaşındaki intiharı ve bunun ailede yarattığı utanç, bu eski metnin nasıl eylem-ötesi bir anlam taşıdığını, konuşmak için bu ânın kullanılmasının mümkün olduğunu, ama Bhubaneswari’nin sesinin duyulmadığını anlamamı sağladı. Bhubaneswari benim hayatımda, güçlü bir kadın-ânını okuyuşumun alegorisi hâlini aldı.

*Siyasal*²

“Madun konuşabilir mi?”, bu yazılı metin, benim için bir başlangıca götüren bir problem hâlini aldı.³ Fransız teorisinin hayatımın o döneminde kendime ilişkin vizyonumdaki yerini değerlendirmek için kendi sınıfıma, yani konforlu orta sınıfa döndüm, her ne kadar ele aldığım kadın bizim o zaman olduğumuzdan kesinlikle daha az konfor içinde olsa da. Yani, genel konuşmak gerekirse, kendi sınıfıma dönmüştüm, kendi kastıma dönmüştüm ve kendi aileme dönmüştüm. Ama benim örneğimi oluşturan kadın, madun kavramını tanımlamış

---

² Durban, Güney Afrika’da yakında yayımlanacak olan *Humanities and Democracy* adlı derlemeden [İzleyen pasajlar, yayımlanmış şu kaynakta yer almaktadır: Gayatri Chakravorty Spivak, “Humanities, Democracy and the Politics of Knowledge in Higher Education,” Michael Anthony Samuel, Rubby Dhunpath ve Nyna Amin, der., *Disrupting Higher Education Curriculum: Undoing Cognitive Damage* içinde (Rotterdam, Boston, Taipei: Sense Publishers, 2016)].

³ Gayatri Chakravorty Spivak, *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present* (Cambridge: Harvard University Press, 1999).

olan İtalyan aktivist Gramsci'nin, Sovyet güvenlik ve istihbarat servisi OGPU'nun bir üyesi olduğu gerekçesiyle kendi ülkesinde sürgüne gönderilmiş olan eşinin kız kardeşinin desteğiyle günlerini geçirdiği hapisanede yalnızca hayal edebileceği türden özel bir madundu.

Gramsci'nin klasik tanımında madun toplumsal bir gruptur, tekil değildir. İkinci olarak, madun, toplumsal hareketlilik yapılarına erişimi engellenmiş olan kişidir. 1986'da Gramsci'nin madun entelektüelin üretilmesi fikrini, verdiğim dersler yoluyla içselleşmiş olduğu kadarı dışında Gramsci'yi özellikle düşünmeksizin test etmeye başladım. Onun fikri, süper eğitilmiş geleneksel entelektüeli, yani beni, bilişsel olarak hasar görmüş zihinlere bir şeyler öğretmeyi öğrenmeyi öğrenmek konusunda etkili hâle getirmektir. Mektepli bir eğitim felsefecisi olmadığım için, "öğretmek ve öğrenmek" denildiğinde benim açımdan söz konusu olan, elli yıllık kurumsal öğretim hayatımdan çıkardığım derslerdir. Bu öğretim hayatı, yalnızca Columbia Üniversitesi'nde ve ABD'deki diğer tanınmış üniversitelerde değil, aynı zamanda, vatandaşı olduğum Hindistan'da seçmenlerin en alt tabakasının, okuma yazma bilmeyen topraksızların, "dokunulmazlar" denilenlerin, sınıfsal olarak yukarı doğru hareketliliğe sahip olanlarca — dışarıdan bu grupları tanımlamak için— kullanılan Sankritçe *Dalit* {bölünmüş, parçalanmış, dağılmış; ezilen} kelimesini bilmeyen insanların arasında geçti. Bu iki ucu değerlendirdiğim zaman çıkardığım ders şu oldu: bu spesifik gruba nasıl bir şeyler öğretebileceğimi öğrenmeyi öğrenmek. Bilgi yönetimi vasıtasıyla üretilmiş alet çantalarının ve şablonların yetersiz olduğunu ve bunların, grubun kendine has zihin durumunu öğrenerek, homojenleştirici istatistikleri yarıp açarak

14 | Madun Konuşabilir mi?

aşılması gerektiğini gösteren, teori dilinde tehlikeli eklenti de-
nebilecek o şey olduğumu düşünmek istiyorum.

Bırakın hayatlarınızda etik ve siyasal kendi kendilerini ke-
sintiye uğratsın.

Gayatri Chakravorty Spivak
Columbia Üniversitesi